

UZLAŞMAZLIK / ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ

Ali ÇAĞLAR*

İngilizce: Disagreement, Dispute / Conflict Resolution

Uzlaşmazlık, kelime anlamı ile “anlaşmaya, uzlaşmaya yanaşmama durumu”¹ olarak tanımlanmaktadır. Uzlaşmazlık, çok çeşitli yollarla gündeme gelebilir: Bazı zamanlar şiddet içeren yollarla ifade edilebilir, ki bunlar sıklıkla acı dolu, zalimce ve yıkıcı olur; bazen barışçıl, şiddet içermeyen yolları benimser, ki bunlar ileride yapıcı etkilere yol açar. Uzlaşmazlığın şiddet içeren/yıkıcı ve barışçıl/yapıcı doğası temelinde, çatışmanın yoğunluğu çeşitli düzensiz safha veya aşamalardan geçer. Akademik alanda, uzlaşmazlıkların safha veya aşamalarına ilişkin yaklaşımlar göz önüne alındığında, bu safhaları açıklamak için seçilen ana yaklaşım ve kullanılan kavramların farklılık gösterdiği görülmektedir. Alanda, Brahm (2003) gibi yazarlarca desteklenen baskın yaklaşım, çatışma safhalarını bağlamsal bir çerçeveden izleme üzerine yoğunlaşır, ki bunlar sırasıyla çatışmanın görünmeyen yüzü olan ilk basamak, çatışmanın açıkça ortaya çıkması ve görünür olması, çatışmanın uzlaştırılması veya tam aksi çatışmanın yoğunlaşması, çatışmanın durulması, çatışma yoğunluğunun azalmaya başlaması, anlaşma safhası ve çatışma sonrası barışı kurma çabaları safhasıdır. Bir diğer yaklaşım, Fisher vd. (2000) gibi yazarlarca desteklenen çatışma safhaları tanımlamasıdır ki, buna göre sırasıyla çatışma-öncesi safha, karşılaşma safhası, kriz safhası, çatışmanın sonuç safhası ve çatışma sonrası safha olarak adlandırılabilir. Ancak Alker, Gurr ve Rupesinghe (2001) ve Heinz-Jürgen (2006: 1-15) gibi yazarlar daha farklı safhalar öngörmektedirler. Bunlar; müzakere safhası, kriz safhası, kısıtlı-şiddet safhası, kapsamlı şiddet safhası, durulma safhası ve uzlaşma safhasıdır. Ramsbotham ve arkadaşları ise çatışmanın evrelerini, farklı müdahale safhaları ile ilintili şekilde açıklamaktadır (Ramsbotham vd. 2011: 23).

Çatışmaların engellenebilmesi için, geçmişten günümüze görülmektedir ki, hakemlik, uluslararası müzakere, arabuluculuğun kullanılması ve uluslararası kuruluşlara riayet gibi geleneksel metodlar, devletlerarası savaşların üstesinden gelebilmek için geçmişin nispeten başarılı araçları olarak kullanılmıştır. Ancak Soğuk Savaş’ın sona ermesini izleyen dönemde çatışmanın doğasında

* Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Beytepe, Ankara. acaglar@hacettepe.edu.tr

¹ Bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52147fd5bec1b9.47630556

meydana gelen temel değişiklikler, çatışma çözümü²nün de yeniden değerlendirilmesini dikte etmiştir. Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası barışı tehdit eden devletlerarası çatışma, terörizm ve etnik, dini, kültürel kaynak-merkezli yeni tehditlerin sebep olduğu çatışma çeşitliliği karşısında, çatışma çözümünün alet çantası; geleneksel metodlara ilaveten önleyici diplomasi, insani müdahale, bölgesel görev-paylaşımı, uzlaştırma ve gerçeklik komisyonları gibi daha modern metodları içerir bir durumda olmuştur (Bercovitch and Jackson, 2009)³.

Uzlaşmazlıklar, insan hayatının doğal durumlarından birini teşkil etmektedir. Yoğunluklarına bağlı olarak, çatışmaların bazen şiddet içeren, bazen de barışçıl yollarla ifade edildiği görölmektedir. Dolayısıyla, dünyada özellikle 20. Yüzyıl’da meydana gelen global olaylar analiz edildiğinde, şiddet içeren çatışmaların birçok ülkede barışa gerçek ve en temelli tehdit oluşturduğunu söylemek olanaklıdır. Bundan ötürü, çatışmaların kökenlerini açıklayan değişik teoriler önem arz ederken, çatışma fenomenini ortaya koymaya imkan veren çeşitli yaklaşım ve mekanizmaların, çatışmalara sürdürülebilir çözümler bulunabilmesi de inceleme konularının başında gelmektedir. Bu bağlamda, bir çatışma ile başa çıkmanın en tavsiye edilebilir yolu öncelikle onu “önleyebilmek”tir. Çatışma çözümünden önce, bu çatışmaya neden olan olguları, sebepleri ortadan kaldırmak, bunların artarak çatışmaya dönüşmesine engel olabilmek daha anlamlı görünmektedir. Ancak önleyici girişimler başarısız olabilir veya geç kalabilir ve çatışma kaçınılmaz olarak doğabilir. Bu nedenle, çatışma çözümünde derin ve kapsamlı bir “çatışma analizi (conflict analysis)” ana ve temel basamaktır.⁴ Bu durum, çatışmayı gerçekten anlamaya ve çatışmanın yıkıcı dinamiğinden çatışmanın tüm taraflarını tatmin edecek çözümlere doğru yol almayı hedefleyen uygun çatışma çözümü metodları ve stratejileri seçmeye yardımcı olacaktır. Çözümlerin devamlılığını sağlayabilmek içinse, çatışma

² Çatışma çözümü, I. Dünya Savaşı’na tepki veren bir grup bilim insanı ve uygulamacının dünya çapında bir çatışmanın çıkmasını önlemek için gösterdiği çabalara kadar götürülebilir. Bu amaçla çatışmanın sebep ve süreçlerini araştırmak için bilimsel yöntemler uygulanmaya ve çatışmanın tirmanmasını, yıkıcı sonuçlara sebebiyet vermesini engellemek için teknik ve metodlar geliştirilmeye çalışıldı. Bu çalışmalar, II. Dünya Savaşı sırasında ara verilmiş olsa da, savaş sonrasında daha yoğun bir şekilde tekrar başladı. Herbert C. Kelman, Kenneth Boulding ve Anatol Rapoport gibi akademisyenler 1952’de “Research Exchange on Prevention of War” u kurdular. Bu hareket, savaşın önlenmesi konusunda sempozyumlar, çalıştaylar düzenledi ve 1957’de Çatışma Çözümleri Dergisi (Journal of Conflict Resolution) adını alan bir dergi yayımladı. Dergi halen bu alanda önde gelen bir yayın organıdır. (Detaylı bilgi için bkz. <http://www.kenandagci.com/files/dagci-caman.pdf>). Kısacası çatışma çözümü, II. Dünya Savaşı’ndan sonra bir disiplin olarak ortaya çıkmış olmasına karşın, ilgilendiği alanın önemi gereği, günümüzde çok hızlı bir gelişme kaydetmiştir.

³ Konunun uluslararası boyutu ve kapsamı nedeniyle, bahse konu çatışma çözümü metodlarının İngilizce karşılıklarına değinmek yerinde olacaktır: Hakemlik (arbitration), uluslararası müzakere (international negotiation), arabuluculuğun kullanılması (use of intermediary), uluslararası kuruluşlara riayet (deference to international institutions), önleyici diplomasi (preventive diplomacy), insani müdahale (humanitarian intervention), bölgesel görev-paylaşımı (regional task-sharing), uzlaştırma (reconciliation) ve gerçeklik komisyonları (truth commissions).

⁴ Ayrıntı için bkz. Druckman, Daniel (2005) *Doing Research: Methods of Inquiry for Conflict Analysis*, California: Sage Publications.

Çözümünün de ötesine geçip, acil ve uzun dönemli çözümleri içeren yapıcı değişiklik süreçlerini amaçlayan “atışmanın dönüştürülmesi (conflict transformation)” basamağının uygulanması esas olarak alınır (Mbalamya, 2012; i).

Günümüzde çatışmalar, şiddet içeren veya barışçıl olarak nitelemenmekteyse de çağdaş küresel sistem çoğunlukla şiddet içeren çatışmalara tanıklık etmektedir. Dünya, 1815’ten bu yana, yaklaşık 3.5 milyar insanın hayatına mal olan 560 civarında savaş ve şiddet içeren çatışma tecrübe etmiştir (Sheehan, 2007). II. Dünya Savaşı ertesini ve Soğuk Savaş sonrası dönemlerde meydana gelen küresel olaylar analiz edildiğinde, şiddet içeren çatışmaların dünya devletlerinin barışına büyük tehdit oluşturduğu görülmektedir. Dahası, küçük çaplı silahlar, hafif silahlar ve uluslararası yıkım teknolojilerinin hızla yayılmasıyla, şiddet içeren çatışmalara odaklanmak daha da kritik olmaya başlamıştır. Ayrıca devletlerarası çatışmalarla dünya, yeni iç çatışmalara, yeni tür çatışmalara ve güvenlik mülahazalarına sahne olmuştur. Bunlar arasında sivil savaşlar, etnik çatışmalar, başkaldırı ve ayaklanmalar, küresel değişmeler (iklim değişiklikleri, küresel ısınma ve çölleşme), terörizm, HIV/AIDS gibi sağlık felaketleri sayılabilir (World Bank, 2005). Bu hassas durum, süregelen çatışmaların çözümlenebilmesi için, bunları derinlemesine analiz etmenin önemini ve gereğini vurgulamaktadır. Hatta, nihai amaç olarak bu çatışmaların çözümünden öte, olumlu yönde dönüştürülmesi gerektiği söylenebilir. Bu durum, şiddet içeren çatışmaların oluşmasının, zamanla tırmanmasının ve yeniden meydana çıkmasının önlenmesinin gerekliliğini kanıtlamaktadır.

Uzlaşmazlık özümü üzerinde çalışan akademisyenler, aslında öncelikle “atışma” kavramını dikkate alarak, devletler ve toplumlar arasında daha iyi ve etkin ilişkilerin gelişmesini sağlamak üzere, bu gerçekliği kontrol altına almanın yollarını analiz etmelidirler. Bu anlamda çatışma çözümü, çıkarları uyumlaştıran siyasi süreçlerin çoğaltılmasına, şiddetin azaltılmasına yönelik kolektif işbirliğinin geliştirilmesine ve bu sayede çatışmayı anlamlandırmaya yarayan fikir, teori ve metodların hepsini içermektedir. Bu bilim alanında, teori ve pratik kaçınılmaz bir biçimde birbirleriyle ilişkilidir. Çatışma hakkında bildiğimiz her şey, ona yaklaşım biçimimizi de etkilemektedir. Uzlaşmazlık özümü üzerine sistematik çalışmanın, nispeten yeni olsa da, çatışma ve savaşlar, uzun yıllardır diplomasi tarihi, uluslararası ilişkiler, tarih, siyaset bilimi, hukuk ve sosyal psikoloji gibi araştırma ve öğretim alanlarının konusu olmuştur. Hatta ekonomi, işletme, yöneylem araştırması ve matematik gibi değişik disiplinler de çatışma çözümünün farklı yönlerini çalışmaktadır. Bu yüzden, günümüzde çatışma yönetimi ve çözümü tüm akademik alanlar içerisinde en çok disiplinlerarası

olan bir akademik alandır (Bercovitch vd., 2009: 1)⁵. Bununla birlikte, bu yolda en kritik olan konu, çatışmayı sonlandırma yollarının bulunmasıdır. Bu ise, tarafları tekrar yeni bir savaşın içine davet etmeksizin yapılmalıdır. Bu yüzden, savaşlar gibi, çatışmaları da sona erdirmeye amaçlı müzakere ve barış-yapma faaliyetleri özel sorunlarla karşılaşmaktadır. İlk olarak, çatışma çözümü, bir taraftan tüm adalet standartlarını karşılarken, diğer taraftan çatışan taraflar için fiziksel güvenlik sağlamalıdır. İkincisi, çekilen tüm acı ve sıkıntıların bir şekilde dikkate alınması ve karşılanması gerekmektedir. Çatışma çözümü, insani ilişki normlarının vahşice yerle bir edildiği bir ortamda, taraflar arasında yeni bir ilişki kurmaya yarayacak uygun zeminin bulunması gibi oldukça zor bir görev ile de karşı karşıyadır. Bunların sonucunda da, tarafların eşit bir şekilde yaklaşacakları bir anlaşma ortamının oluşturulması ve çatışma çözümünün entegre bir parçası olan nihai bir barış antlaşmasının imzalanması elzem ve kaçınılmazdır (Wallensteen, 2012: 4).⁶

İnsanlık onurunu ve değerlerini ayaklar altına alacak ve 20 Yüzyıl'ın sonlarında dahi uluslararası topluma soykırım dehşetini yaşatacak kadar acımasız düzeylere yükselebilen ülkesel ve bölgesel çatışma tehlikesi, bugün en ciddi analizlerin konusudur. Önemli bir Soğuk Savaş dersi şudur: Ülkelerin silahlanmasındaki azalma, çatışma çözümünde kısıtlı bir değere sahiptir. Zira çatışmayı oluşturan siyasi konular esası teşkil etmektedir ve silahlar, sadece bu çıkarları gerçekleştirmek için kullanılan araçlardır. Çatışma yönetimi, taraflar arasında biraz güven ortamı yaratarak ve yaşanmış acıları azaltarak, krizlerin neden olacağı tehlikelerin düşürülmesine yardımcı olabilir. Çatışma çözümü ise, çatışan tarafların eylemlerini yönlendiren temel sorun, mesele ve uyuşmazlıkları etkilemeye çalışmakla, çatışma yönetimine nazaran daha hırslı ve azimlidir (Wallensteen, 2012: 5).

Çatışma çözümü, çağdaş barış araştırmalarından doğan anlayışlar temelinde ele alınmaktadır. Bu ise, savaşın nedenlerine ilişkin çalışmalar, silahsızlanma ve silahların kontrolüne ilişkin konular

⁵ Çatışma yönetimi ve çözümü hakkında ilave kaynak olarak bkz. Deutsch, Morton (1973), *The Resolution of Conflict*, Princeton, N.J.: Princeton University Press. ; Himes, Joseph S. (1980), *Conflict and Conflict Management*, Athens, G.A.: University of Georgia Press.

⁶ Çatışan taraflar arasında en azından belirli bir formda anlaşmanın olmaması halinde, çatışma çözümü hakkında konuşmak hayli zor olacaktır. Yine de, uygulanan bir antlaşma dahi, uzun ömürlü bir barış için yeterli olmayabilir. Barış, taraflar arasında antlaşmadan daha fazla bir şeyi gerektirir. Barış antlaşması, yine de kalıcı bir düzenlemenin yapılabilmesi için gerekli bir adımdır. Bu nedenle çatışma çözümünü, 'çatışan tarafların aralarındaki temel uyuşmazlıkları (disputes) çözen, birbirinin meşru ve devamlı varlığını kabul eden ve birbirine karşı tüm şiddet dolu eyleme son veren bir anlaşmaya varmaları durumu' olarak tanımlamak olanaklıdır. Bunun açık anlamı, çatışma çözümünün doğal ve zorunlu olarak çatışmadan sonra gelen bir şey ve öncelikle çatışmanın analizi için kavram ve araçlara ihtiyacımız olduğudur. Bu da, çatışma teorisinin ne hakkında olduğu konusuna açıklık getirmektedir. Detay için bkz. (Wallensteen, 2012: 5)

ve çatışma dinamiklerinden sonuçlar çıkarma anlamına gelmektedir. Bu da, kantitatif ve kalitatif çalışmaları içerecektir. Her ne kadar silahlı bir çatışmadaki çatışma çözümü, geçmişte barışı araştırma gündeminin bir konusu olsa da, hala tutarlı bir araştırma-temelli teklifler seti geliştirme kapasitesine sahiptir. Günümüzde çoğu akademisyen tarafından uygulanan metodolojik yaklaşım karşılaştırmalı metottur. Bu kapsamda, tarih-merkezli metodlar daha ağır basmaktadır. Sistematik kantitatif araştırma metodu yeni yeni çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla, çatışma çözümünün, her ne kadar uluslararası hukuk, çatışma teorisi, işbirliği ve entegrasyon gibi alanlara yaptığı referanslardan da anlaşılacağı üzere, kökleri daha eskilere dayanan bir bilim alanı olmasına rağmen, yine de yakın zamanların bir kavramı olduğunu söylemek daha uygun olacaktır (Wallensteen, 2012: 5-7).

Çatışma kavramı ile esas olarak, farklı grupların uyuşmaz nitelikteki amaçları peşinden gitmeleri kastedilmektedir. Bu, uzunca bir süreci ve silahlı çatışmadan daha geniş bir mücadele alanını içerir. Bu çalışmada geçen çatışma kavramı, kuvvet kullanılarak veya barışçı yollar izlenerek devam eden siyasi bir çatışma türünü kastetmektedir. Silahlı çatışma, her iki tarafın kuvvet kullanmaya başvurduğu bir çatışmayı belirten daha dar anlamlı bir kategoridir. Ancak tek bir askerin tek bir sivil saldırısından büyük kayıplara yol açabilecek topyekün savaşa kadar geniş bir spekturumu bünyesinde barındırdığından, tam olarak tanımlanması yine de zorluk arz etmektedir. Ölümcül çatışma (violent conflict veya deadly conflict), silahlı çatışma benzeri bir tür olup, silahsız sivillere karşı soykırıma varan tek yönlü ve doğrudan fiziksel şiddeti içermesiyle ayrılır. Çağdaş çatışma, 21.Yüzyıl'ın başlarında artan bir hızla yaşanan siyasi ve şiddet içerikli çatışmaları kasteder. Çağdaş silahlı çatışma ise, sadece kuvvet kullanımını içeren çatışma türlerini kasteder. Çatışmada uzlaşma, silahlı bir mücadeleyle beslenen siyasi bir çatışmayı sonlandırmak üzere tarafların bir anlaşmaya vararak çatışmayı sonlandırması anlamına gelir. Bu, çatışmanın sonu anlamına gelir. Ancak pratikte, çözüme ulaşan çatışmaların daha sonra tekrar başladığı sık görülen bir durumdur. Bunun ana nedeni, çatışmaya sebep olan ve aslında altta yatan yapısal karşıtlıkların ve tutumların çözümde etkin biçimde ele alınmamış olmasındandır. Çatışma çevreleme (conflict containment), çatışma sonrası barışı koruma⁷ ve taraflar arasındaki savaşın bir şekilde coğrafi, vb. yollarla kısıtlanması tedbirlerini içerir. Burada amaç, silahlı çatışmanın ilk etapta bir an önce sonlandırılmasıdır. Çatışma yönetimi (conflict management), ki bununla ilgili diğer bir kavram

⁷ Barışı-yapma (peace-making), Barışı-koruma (peace-keeping), [çatışma sonrası] Barışı-kurma (peace-building) türündeki askeri, sivil veya sivil-asker işbirliği içerisinde icra edilen operasyonlarla ilgili ayrıntı için bkz. Galtung, Johan, *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization* (London: SAGE Publications, 1996); Zartman, I. William ve Rasmussen, J. Lewis (eds), *Peacemaking in International Conflict* (Washington, D.C.: USIP Press, 1997).

çatışma düzenleme (conflict regulation) kavramıdır, çatışmanın tümüyle kontrol edilmesi için alınabilecek tüm pozitif tedbirleri içeren soyut bir terimdir. Esas olarak, şiddet içerikli çatışmaların çevrenip çözümünü daha kısıtlı bir boyutta amaçlayan bir kavram olarak kabul edilir. Çatışma çözümü, çatışmaya neden olan derin ve köklü sebeplerin, olguların, gerçekliklerin ele alındığı ve dönüştürülerek çatışmanın tekrar vuku bulmasını olabildiğince önlemeye çalışan çok daha kapsamlı bir kavramdır⁸. Bu kavram, eylemlerin artık şiddet içermediği, davranışların artık düşmanca olmadığı ve çatışmanın kendi yapısının değiştiği bir ortamı gerçekleştirmeyi amaçlar. Bu süreçte özellikle uyuşmazlık- çatışmanın özü - kökleri, gövdesi ve dalları; sosyo-kültürel, politik ve psikolojik koşulların uygunluğu; çözüme ilişkin isteklilik ve kararlılık; mekan, zaman ve kullanılan dil, medyanın pozisyonu ve tavrı; sürece doğrudan ve dolaylı müdahil olan taraflar ve bunların nitelikleri, pozisyonları, etki dereceleri ile ortak ve zıt değerleri; radikal grupların varlığı ile süreci baltalama olanağına sahip durum, kişi ve grupların etki dereceleri ile bunlara karşı devreye sokulacak enstürmanlar ve atılacak adımların detaylı ve objektif bir ön hazırlık çalışması ile belirlenmiş olması gerekir. Uyuşmazlık – çatışma çözümü etkin ve verimli bir diyalog için tüm tarafların ve kolaylaştırıcı(lar)nın rölü de dahil sonuç odaklı toplantı seçenekleri sunabilmelidir.

Çatışmanın dönüştürülmesi, bazı analistlerin önce çatışma çözümünün, hemen ardı sıra da bu kavramın geldiğini iddia ettikleri bir terimdir. Ancak çatışma çözümünün taraflardaki bürokratik ve toplumsal yapıların en derinine işleyen bir yönü olduğu da unutulmamalıdır. Zira bu dönüştürme, taraflardaki şiddet üreten kurumları, söylemleri, tarafların kendilerini ve birbirleriyle ve üçüncü taraflarla olan ilişkilerini dönüştürme şeklinde çok önemli bir amaç içermektedir. Bu nedenle, çatışma sonrası yapısal ve kültürel barışı inşa etme görevlerine karşılık gelmektedir. Bu dönüşümün küresel boyutta anlam, eylem, ilişki ve işbirliği taşıması ve küresel kültürler arası bir manifesto görevi içermesi halinde, bu kavram kozmopolit çatışma çözümü adını almaktadır (Ramsbotham vd, 2011: 30-32).

Son yıllarda, disiplinlerarası bir çalışma alanı olan “barış araştırmaları” giderek daha belirgin bir hal almıştır. Bu alan, üç geniş konuya odaklanmıştır. Bunlar; şiddetin ve savaşın koşulları ve nedenleri, çatışma çözümü metodları ve çatışma sonrası barışı kurmaya katkıda bulunan kurumlar ve

⁸ Burton da, çatışma çözümünün, kavramın daha geniş bir anlamında ifade bulunduğunu vurgular ve çatışma uzlaşması ile çatışma çözümü arasındaki farka dikkat çeker. Birinci kavram, belirli bir zaman diliminde belirli konular üzerindeki yasal veya makul bir uzlaşmaya vurgu yaparken; ikinci kavram, çatışan taraflar arasında çatışmaya neden olan problemleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak, çatışanlar arasındaki ilişkilerin dönüşümünü amaçlar. Ayrıntı için bkz. Burton, John W.(1987), *Resolving Deep-rooted Conflict: A Handbook*, Lanham, MD: University Press of America.; Burton, John W. (1990), *Conflict: Resolution and Prevention*, New York: St. Martin's Press.

norm-kurallardır. Dahası, barış araştırmacıları, çatışmanın önlenmesi, çözümü ve dönüştürülmesi meseleleri gibi hususları teori ve pratikte çalışıp, çatışma analizinde birçok anahtar araçlar geliştirerek, çatışma olgusunu daha iyi anlamamıza ve ona daha dikkatli yaklaşmamıza katkıda bulunmuşlardır. Çatışmanın önlenmesi üzerine çokça tartışmalar yapılmasına ve onun niteliklerine ilişkin karışık görüşler olmasına rağmen, her seviyede önemi artmakta ve çatışmanın değişik boyutlarına cevap verme gayretleri hala devam etmektedir. Çatışmanın önlenmesi girişiminin kullanımında bu türlü bir artış, onun üzerinde bariz bir oydaşmanın olduğunu kanıtlamaktadır. Küresel ve bireysel seviyede çatışmanın önlenmesi üzerindeki oydaşma, önceden de var olan, ahlaki ve etik prensipler ile hümanist değerler kapsamında özetlenebilecek normatif bir yapıyla ilişkilidir. Bu durumu en iyi özetleyen deyim; “önleme, iyileştirmeden daha tercihe şayandır” denebilir. Uluslararası seviyede, BM ve BM Şartı’nın normatif içeriği, çatışmanın önlenmesiyle ilişkili normları bünyesinde barındırır. Şiddet içeren çatışmaları önleme ve barışa yönelik tehditleri kaldıran kolektif önlemleri alma yönündeki bu güçlü istek, BM Şartı, değişik BM deklarasyonları, bildirileri ve kararlarında açıkça ifade edilmiştir. Bu istek, ayrıca ünlü “koruma sorumluluğu” şeklindeki kavrama da dâhil edilmiştir. Dahası çatışmanın önlenmesi nosyonunun ardındaki bu istek, BM Genel Kurulu’nun silahlı çatışmaların önlenmesine ilişkin GA/9896 gibi kararlarında veya Güvenlik Konseyi’nin her türlü olası yolla çatışmanın önlenmesine yönelik taahhütünü yerine getireceğine ilişkin 1366 (2001) kararı ile çatışmanın önlenmesinde rolünün etkinliğini artırmaya yönelik 1625 (2005) sayılı kararlarında açıkça görülmekte ve desteklenmektedir. Bunlara ilaveten, çatışmanın önlenmesine ilişkin normlar, bütün BM Genel Sekreterleri tarafından sıklıkla vurgulanmakta ve geliştirilmektedir (Björkdahl, 2006).

Çatışma çözümü, çatışmada taraf olan tüm partileri tatmin edecek nitelikte çözümler üretmeyi hedefleyen stratejiler ile ilgilenir. Bu bağlamda çatışma çözümü, geçmişten kalmış çatışmaları veya taraflar arasındaki ilişkilerin müstakbel problemlerini yok etmeye çalışmaz (Burton, 1990: 301-335). Çatışma çözümü alanda farklı algılanmaktadır. Bazı araştırmacılar çatışma çözümünü arabuluculuk, müzakere, hakemlik gibi belirli nitelikte bir iş olarak görürler. Diğerleri bu kavramı, çatışmaların halledilmesi sırasında karşılıklı kabul edilebilir anlaşmaları sağlayacak ortak gayretlerin bir kesişim kümesi olarak görme eğilimindedir. Bazıları ise çatışma çözümünü halen, taraflar arasında güvenli ve sağlam ilişkileri oturtabilmek maksadıyla, çatışmaların yönetilmesi ve dönüştürülmesi için gereken çeşitli yollar olarak algılamaktadır. Bu nedenle, çatışma çözümü bir çatışmanın her safhasına uygulanabilir.

Uluslararası krizler ve çatışmalar, sadece doğrudan kapsadığı aktörleri ve tarafları değil, uluslararası sistemin tümünün denge ve istikrarını bozabilecek nitelikte tehlikeli olaylardır. Çatışma ve krizler, yerleşik kurum ve inanç sistemlerine çok büyük sorun ve sıkıntılar verebildiği gibi, uluslararası toplumda veya daha bölgesel alt-sistemlerdeki güç dağılımlarını değiştirebilir. Kriz ve çatışmaların uluslararası ilişkilerdeki başrolünü dikkate alarak, birçok bilim insanının çatışma ve krizlerin önlenmesi, yönetimi ve çözümüne yönelik mekanizmaların geliştirilmesi ile yakından ve artan bir ivmeyle uğraştığı görülmektedir. Nitekim tarihte, devletlerin, uluslararası sistemin diğer üyeleriyle birlikte, kendilerinin de zaman zaman içerisinde yer aldıkları çatışma ve krizleri kontrol altına almak, yönetmek ve çözebilmek maksadıyla, geniş bir mekanizma ağı kullandıkları görülmektedir. Uluslararası Kriz Davranışı (ICB)'nın verilerine göre,⁹ 20. Yüzyıl'da çatışan taraflar ve aktörlerin yarısı, krizlerin yönetim ve çözümünde, doğrudan veya dolaylı olarak şiddet içeren yaklaşım ve girişimleri benimsemişlerdir. Tarafların diğer yarısının ise, bir krizde kendi amaçlarını başarabilmek maksadıyla, müzakere, hakemlik, arabuluculuktan diğer barışçıl askeri girişimlere kadar değişen bir takım şiddet içermeyen yaklaşımları benimsedikleri görülmüştür. Böylesi çeşitli kriz çözücü yaklaşımların etkinliği üzerine herhangi bir analiz ve değerlendirme her ne kadar farklı bir çalışmanın alanına girse de, bütün bu yaklaşımların çatışmaların çözümünde etkinlik gösterip göstermediği hususunun, her bir yaklaşımın değer ve faziletinin yanında, muhtemel dezavantaj ve güçlüklerinin somut ve tarafsız şekilde ortaya konulmasıyla da ilişkili olduğunu gözönünde tutmak uygun olacaktır.

Geçmişte, hakemlik (arbitration), doğrudan pazarlık (direct bargaining), arabulucu kullanımı (use of intermediaries) ve uluslararası kurumlara riayet etme (deference to international institutions), devlet-içi çatışmaları yönetmede nispeten başarılı araçlardı. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan terörizm, sivil savaşlar ve çok sayıda diğer tehditler neticesinde, çatışma çözümünün önleyici diplomasi (preventive diplomacy), insani müdahale (humanitarian intervention), bölgesel görev-paylaşımı (regional task-sharing) ve gerçeklik komisyonları (truth commissions) gibi daha yakın tarihli girişim ve metodları da kapsadığı görülmektedir. Ancak günümüzde, çatışma ve krizlerin yıkıcı, kargaşa ve şiddet dolu sonuçlarını, önlemek, azaltmak, yönetmek, durdurmak, tamamen sona erdirmek ve bir daha tekrarlanmasını engelleyebilmek üzere geliştirilmiş etkin

⁹ Bu verilerle ilgili ayrıntı bilgi ve çalışmalar için bkz. http://ciser.cornell.edu/ASPs/search_athena.asp?IDTITLE=1909 (Wilkenfeld, Jonathan ve Brecher, Michael, version 4.1 (College Park, MD: International Crisis Behavior Project, University of Maryland)); <http://www.cidcm.umd.edu/icb/data/>; http://ciser.cornell.edu/ASPs/search_athena.asp?IDTITLE=1909; <http://www.paulhensel.org/dataconf.html> (Erişim tarihi: 11 Ağustos 2013).

mekanizma, usul ve yollar bulunmaktadır ve bunlar bugüne değin yaşanan birçok uyuşmazlıkta test edilmiştir. Bunları ise; Müzakere (Negotiation), Arabuluculuk (Mediation), Üçüncü Taraf Müdahalesi (Third-Party Intervention), Uzlaştırma (Reconciliation), Hakemlik (Arbitration), Diyalog ve İstişare (Dialogue), Kolaylaştırma (Facilitation), Ombudsmanlık, Tahkikat, Uluslararası Mahkemeler şeklinde saymak olanaklıdır. Sonuç olarak, Dag Hammarskjöld'un (1961 Yılı Nobel Barış Ödülü sahibi) da vurguladığı gibi; "Tüm denemeleri, hataları, başarıları ve yenilgilerine rağmen, barış ve gelişmeyi gerçekleştirebilme çabalarında asla gevşememeli, bu çabalar asla terk edilmemelidir¹⁰".

KAYNAKÇA

- Alker, Hayward R., Ted Robert Gurr and Kumar Rupesinghe (eds.) (2001), *Journeys Through Conflict: Narratives and Lessons*, Boulder: Rowman&Littlefield Publishers.
- Bercovitch, Jacob, Victor Kremenyuk and I. William Zartman (eds.) (2009), *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, London: SAGE Publications.
- Bercovitch, Jacob and Richard Jackson (2009), *Conflict Resolution in the Twenty-first Century: Principles, Methods, and Approaches*, Michigan: University of Michigan Press.
- Björkdahl, Annika (2006), "Promoting Norms through Peacekeeping: UNPREDEP and Conflict Prevention", *International Peacekeeping*, 13(2), pp. 174-191.
- Brahm, Eric (2003), *Conflict Stages*, Boulder: Beyond Intractability.
- Burton, John W. (1987), *Resolving Deep-rooted Conflict: A Handbook*, Lanham, MD: University Press of America.
- Burton, John W. (1990), *Conflict: Resolution and Prevention*, New York: St. Martin's Press.
- Deutsch, Morton (1973), *The Resolution of Conflict*, Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Druckman, Daniel (2005), *Doing Research: Methods of Inquiry for Conflict Analysis*, California: Sage Publications.
- Fisher, Simon, D. I. Abdi, J. Ludin, R. Smith, Steve Williams and Sue Williams (2000), *Working with Conflict: Skills and Strategies for Action*, London: Zed Books.
- Galtung, Johan, *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization* (London: SAGE Publications, 1996).
- Heinz-Jürgen, A., A. Milososki and O. Schwarz (2006) (eds.), *Conflict-A Literature Review*, Lotharstr: Duisburg-Essen.
- Himes, Joseph S. (1980), *Conflict and Conflict Management*, Athens, G.A.: University of Georgia Press.
- Mbalamya, Claudine Tsongo (2012), "Introduction to Conflict Analysis, Prevention and Resolution", in *Master of Arts in Gender and Peace Building*, University of Peace, San Jose/Costa Rica, May 2012.
- Ramsbotham, Oliver, Tom Woodhouse and Hugh Miall (2011), *Contemporary Conflict Resolution*, (3rd Ed.), Cambridge and Malden: Polity Press.

¹⁰ <http://www.canadianperescenceforpeace.com/The-Pursuit-of-Peace.php> (Erişim tarihi: 27 Nisan 2013). Yine, her yıl 21 Eylül'de kutlanan "Uluslararası Barış Günü", tüm uluslar ve insanların hem içlerinde, hem de aralarında barış ideallerini kuvvetlendirmeye ve kutlamaya vesile olmaktadır.

- Sheehan, Michael (2007), "The Changing Character of War", in Baylis, J., S. Smith and P. Owens (eds.) *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, New York: Oxford University Press.
- Wallensteen, Peter (2012), *Understanding Conflict Resolution*, (3rd ed.), London: SAGE Publications.
- World Bank (2005), *Conflict Analysis Framework*, New York: World Bank Social Development Department Pub..
- Zartman, I. William and J. Lewis Rasmussen (eds) (1997), *Peacemaking in International Conflict*, Washington, D.C.: USIP Press.